

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

УДК 65.011

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

І. І. Вербіцька, к.е.н., Чортківський інститут підприємництва і бізнесу, Тернопільський національний економічний університет

Досліджено сутність дефініції “управління ризиками підприємства”; визначена специфіка формування ефективної системи управління ризиками підприємств.

Ключові слова: управління, ризик, підприємства.

Постановка проблеми. Ризик в економічній діяльності можна розглядати як цілком об’єктивне явище, хоча основу його прояву становить воля підприємця. Від цього факту неможливо відійти. Через це виникає об’єктивна потреба в спеціальній реакції підприємця на дію “механізму” ризику, яка дозволяла б йому аналізувати та вимірювати ризик, найкращим чином враховувати його особливості при прийнятті та реалізації економічних рішень. Для цього процесом вироблення самих рішень, пов’язаних з ризиком, потрібно управляти. Саме управління економічними ризиками встановлює, перевіряє і перебудовує співвідношення між необхідними рівнями можливого прибутку і допустимими рівнями збитків, між реакціями на ті чи інші ризики і цілями розвитку підприємства. Адже, ще зовсім недавно ризик розглядався підприємцями як негативне поняття і відносно сприйняття його природи давалися лише песимістичні оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивченню і висвітленню питань щодо управління економічними ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємств присвячено багато наукових досліджень в економічній літературі. Провідними українськими вченими, які зробили вагомий внесок у розвиток ризикології, є: В.В. Вітлінський, П.І. Верченко, В.М. Гриньова, О.М. Десятнюк, Л.І. Донець, І.Ю. Івченко, С.М. Ілляшенко, Т.С. Клебанова, С.М. Клименко, В.В. Лук’янова, А.В. Матвійчук, Н.Ю. Подольчак, А.О. Старостіна, Д.А. Штефанич, О.М. Ястремська.

Проте інструментарій ефективного управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств поки що є недостатньо вивченим і вимагає окремого наукового дослідження. Сьогодні вимагає розробки дієвих інструментів і методів для ефективного управління економічними ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Мета дослідження. Метою статті є теоретичне узагальнення і обґрунтування різних наукових підходів щодо використання інструментів управління економічними ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Результати досліджень. На основі аналізу літературних джерел встановлено, що більшість

вчених розглядають ризик як діяльність, пов’язану з подоланням невизначеності в ситуації вибору, коли є можливість кількісно та якісно оцінити досягнення поставленої мети.

Управління ризиком має бути орієнтоване не тільки на сьогоднішнє, на розв’язання оперативних та тактичних завдань, а й створювати належну базу для ефективної діяльності підприємства у майбутньому. Управління ризиками здійснюється в рамках єдиної стратегії і спрямоване на вирішення двох основних завдань. Одне із завдань досить традиційне і націлене на збереження базового капіталу підприємства. Інше, менш традиційне, завдання – це створення додаткового капіталу [1, с. 154].

У світовій та вітчизняній спеціальній літературі поняття управління ризиками (ризик-менеджмент), використовується в широкому і у вузькому сенсах. У широкому розумінні управління ризиком (ризик-менеджмент) – є мистецтво і наука про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику. У вузькому сенсі управління ризиком (ризик-менеджмент) являє собою процес розробки та впровадження програми зменшення будь-яких збитків, що випадково виникають [2, с. 6-7].

Мета управління ризиком – збереження повністю або частково своїх ресурсів або отримання очікуваного підприємницького прибутку при прийнятному рівні ризику. Управління ризиком являє собою [3; 4] систему аналізу, оцінки та управління ризиком, а також фінансовими відносинами, що виникають в процесі підприємницької діяльності. Це також система управління економічними відносинами, що виникають в процесі цього управління, і включає стратегію і тактику управлінських дій [5, с. 288]. Окремі автори вважають, що відповідно до сучасної концепції управління ризиками можна розглядати як систему чи як процес. Як система управління вона включає в себе: об’єкти управління – керовану підсистему; суб’єкти управління – керівну підсистему [6, с. 223]. С.М. Іванюта вважає, що найповніша сукупність послідовних заходів антиризикованої діяльності, застосування яких має комплексний, системний характер, у сучасній

економічній теорії та практиці визначається терміном англомовного походження – “ризик-менеджмент”, тобто управління ризиками в його найширшому розумінні [7, с. 256]. Отже, управління ризиком можна визначити як один з основних напрямків сучасного менеджменту, що вивчає проблеми управління процесами, що виникають у діяльності самостійної господарської організації [8, с. 34].

В основі управління ризиком лежать цілеспрямований пошук і організація роботи зі зниження ступеня ризику, мистецтво отримання і збільшення доходу в невизначеному підприємницькому середовищі. З розширенням зони ризикових ситуацій, що характерно для ринкової економіки, особливо в умовах її нестабільності, управління ризиком стає об'єктивно необхідним і дуже важливим елементом управління, важливою передумовою ділового успіху. Основну мету управління ризиком можна визначити як забезпечення максимальної ефективності управління несприятливим і загрозливим середовищем господарської організації [8, с. 35].

Концептуально систему ризик-менеджменту можна визначити наступним чином. По-перше, це спеціально впроваджена у виробництво (у бізнес-організацію) структура управління ризиками. Її головне цільове призначення – своєчасна ідентифікація, квантифікація (шкалювання і порівняння) і взаємозв'язок ризиків по цілях, об'єктах, суб'єктах, часу та ресурсах. Другий компонент системи – це, безсумнівно, ресурси. На їх основі будуть формуватися реакції на ризики. Головна складова ресурсів – достатні інвестиції для забезпечення цілей менеджменту при здійсненні управління ризиками. Третій компонент системи ризик-менеджменту визначається тим, що будь-які ідеї реалізуються конкретними людьми, при цьому вони ж, конкретні люди, оперують і виділеними на управління ризиками ресурсами. Іншими словами, третій компонент системи управління ризиками - це самостійна бізнес-культура ризику, яка формує, спрямовує і підсилює процеси прийняття рішень з управління ризиками. Керуючись цими базовими елементами, персонал, менеджери та бізнес-одиночки на тлі здійснюваної підприємницької діяльності в потрібний час задіють ті чи інші інструменти і методи, створені спеціально для ефективного і послідовного управління ризиками всієї організації [1, с. 176].

У теорії і практиці ризик-менеджменту можна виділити три основні напрямки. Перший напрямок пов'язаний з розробкою системи заходів, спрямованих на попередження та профілактику ризиків. Другий – стосується питань мінімізації негативних наслідків, які можуть заподіяти ризики господарської організації. І, нарешті, третій напрямок пов'язаний з можливістю отримувати в ситуаціях ризику додаткові доходи або інші

комерційні переваги [8, с. 34].

Найбільш повне визначення сутності ризик-менеджменту наведено Д.А. Штефаничем, який вважає, що управління ризиками – це сукупність дій економічного, організаційного, технічного характеру, спрямованих на встановлення видів, факторів, джерел ризику, оцінку величини, розробку й реалізацію заходів щодо зменшення його рівня та запобігання можливих втрат [9, с. 21].

Під управлінням ризиком ми розуміємо конкретні функції системи менеджменту, які послідовно реалізуються у процесі планування, організації, мотивації, контролю та регулювання і націлені на усунення або зниження негативних наслідків з метою отримання додаткових вигод при настанні ризикованих подій [10, с. 130]. Управління ризиком – синтетична наукова дисципліна, яка вивчає вплив на різні сфери діяльності людини випадкових подій, що завдають фізичний та матеріальний збиток. Точніше було б говорити про управління ризиком не як про науку, а як про методологію, що володіє власним набором термінів, класифікацією, єдиним підходом до аналізу різних ризиків [11, с. 5]. Н.І.Машина вважає, що методи і дії, що знижують ризик несприятливих результатів, називаються системою управління ризиком. Наявність ризику неминуча в ринкових умовах господарювання, причому чим вищий ризик, тим більший можливий прибуток [12, с. 42]. Управління ризиком покликане забезпечити оптимальне для підприємства співвідношення прибутку (приросту ринкової вартості) та ризику, його прийнятний (допустимий) рівень [13, с. 119]. А.В.Шегда під управлінням ризиками розуміє управління, спрямоване на попередження можливих серйозних ускладнень у ринковій діяльності підприємства або максимально оперативне та ефективне усунення наслідків таких ускладнень, забезпечення стабільного, успішного господарювання. У широкому розумінні управління підприємницьким ризиком базується на концепції прийнятного ризику і на можливості раціонального впливу на початковий рівень ризику з метою його доведення до прийнятного значення [14, с. 16].

Управління ризиком можна охарактеризувати як сукупність методів, прийомів та заходів, що дозволяють деякою мірою прогнозувати настання ризикових подій і вживати заходів до виключення або зниження негативних наслідків настання таких подій [15, с. 29].

Очевидно, що зерно істини є в усіх цих визначеннях. Однак вони занадто розпливчасті і неконкретні. З їх допомогою важко знайти місце ризик-менеджменту в діяльності керівництва підприємства. А.О.Старостіна і В.А.Кравченко дають наступне визначення цієї категорії. Ризик-менеджмент – це управління організацією в цілому або окремими її підрозділами з

урахуванням факторів ризику (тобто випадкових подій, що впливають на організацію) на основі особливої процедури їх виявлення й оцінки, а також вибору і використання методів нейтралізації наслідків цих подій, обміну інформацією про ризики і контролю результатів застосування цих методів [16, с. 10].

Взаємодія об'єктів і суб'єктів управління в ризик-менеджменті може здійснюватися тільки за умови інформаційного забезпечення (наявності статистичних, інформаційних, комерційних даних). Адже, процес управління, незалежно від його змісту, завжди передбачає отримання, передачу, а також використання конкретної інформації. Будь-яке господарське рішення приймається в умовах, коли результати не визначені, а інформація обмежена. Вартість повної інформації розраховується як різниця між очікуваною вартістю будь-якого заходу, коли наявна повна інформація, та очікуваною вартістю, коли інформація неповна. Інформаційне забезпечення можна вважати найважливішим елементом у структурі управління ризиком, від достовірності та якості якої залежить величина ризику, прийняття правильних господарських рішень [6, с. 224].

Ризик-менеджмент зовнішньоекономічної діяльності являє собою систему управління ризиком і фінансово-економічними відносинами, відносинами, що виникають в процесі експортно-імпортних операцій [17, с. 118-119].

Ризик-менеджмент зовнішньоекономічної діяльності як система охоплює три послідовні етапи [18, с. 26]:

- аналіз ризику зовнішньоекономічної діяльності;
- контроль за ризиком зовнішньоекономічної

діяльності;

- фінансування ризику зовнішньоекономічної діяльності.

Управління зовнішньоекономічними ризиками – одна з найважливіших галузей сучасного управління, пов'язана зі специфічною діяльністю менеджерів в умовах невизначеності, складного вибору варіантів управлінських дій зовнішньоекономічних операцій [19, с. 37].

В.П. Бочарников вважає, що в даний час управління ризиками в кризових ситуаціях набуває величезного значення, зокрема, для оцінки рівня мінімізації витрат, виявлення шляхів їх зниження в зовнішньоекономічних відносинах [20, с. 14]. С.І. Кумок стверджує, що управління зовнішньоекономічними ризиками являє собою особливий вид діяльності менеджера, спрямованого, з одного боку, на пом'якшення впливу небажаних або несприятливих факторів ризику на результати бізнесу, а з іншого – на використання сприятливого впливу цих факторів, що забезпечує додаткові корисні результати або інші переваги в порівнянні з зарубіжними конкурентами на світовому ринку [21, с. 11]. Також управління економічними ризиками зовнішньоекономічної діяльності можна визначити як сукупність методів, прийомів і заходів, що дають змогу певною мірою прогнозувати настання ризикованих подій і вживати заходи щодо їх запобігання або зниження негативних наслідків їх настання в умовах здійснення експортно-імпортних операцій суб'єктами господарювання [22, с. 32].

Управління зовнішньоекономічними ризиками можна розглядати як певний управлінський процес, що складається з декількох етапів (рис. 1.5) [23, с. 70].

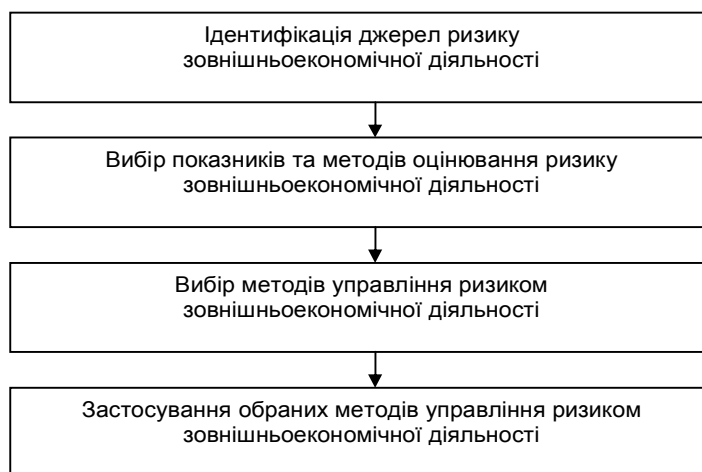

Рис. 1.5. Схема процесу управління ризиком зовнішньоекономічної діяльності [23, с. 70]

Отже, ми з'ясували, що управління ризиком – складний і багатоваріантний комплекс управлінських заходів з метою зменшення чи компенсації збитків у процесі зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

У процесі управління менеджеру необхідно

брати до уваги як багатоваріантний характер оцінок ринку і наслідків рішень, що приймаються, так і різноманітні впливи внутрішніх і зовнішніх факторів на майбутні результати конкретного напряму діяльності; зважати на кардинально різну дію вказаних факторів на теперішнє

Вісник Сумського національного аграрного університету

Серія «Економіка і менеджмент», випуск 12 (58), 2013

становище і перспективи розвитку з огляду на невизначеність майбутніх результатів. Менеджер вимушений безперервно здійснювати управління ризиками в процесі прийняття рішень.

Ризик-менеджмент являє собою систему оцінки ризику, управління ризиком і економічними (точніше, фінансовими) відносинами, що виникли в процесі цього управління, і включає стратегію і тактику управлінських дій [8, с.23].

Складовою загального менеджменту підприємства є політика управління ризиком. Політика управління ризиком – сукупність форм, методів, прийомів і способів управління ризиком, метою яких є зниження загрози прийняття неправильних рішень та зменшення потенційно негативних наслідків [24, с.177].

Ця політика реалізується через такі основні заходи [25, с.41-43]:

1) ідентифікація окремих видів ризиків (відбувається в три етапи: зовнішніх ризиків у аспекті окремих напрямів діяльності підприємства; внутрішніх ризиків, притаманних окремим видам діяльності або господарським операціям; формування загального комплексу ризиків);

2) оцінка широти і достовірності інформації, необхідної для визначення рівня ризиків;

3) дослідження дії об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливають на рівень ризиків підприємства;

4) вибір і використання методів оцінки імовірності настання ризикованої події за окремими видами ризиків;

5) визначення розміру можливих втрат при настанні ризикованої події за окремими видами

ризиків;

6) встановлення гранично допустимого рівня ризиків за окремими видами діяльності (подіями, операціями);

7) визначення напрямів нейтралізації негативних наслідків окремих видів ризиків;

8) вибір і використання внутрішніх і зовнішніх механізмів нейтралізації негативних наслідків окремих видів ризиків;

9) оцінка результативності нейтралізації і організація моніторингу ризиків підприємства.

Політику управління ризиками формують такі основні складові: стратегія, межі ризику і навик його оцінювання [24, с.177-178].

Отже, успішне управління ризиками передбачає врахування таких моментів:

1. Основною метою управління ризиками є створення окремого відділу з виявлення, попередження ризику і стабільне функціонування підприємства при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

2. Під час управління ризиками слід використовувати інструменти, які сприяють попередженню виникнення можливих ускладнень, швидке реагування на суттєві зміни зовнішнього середовища.

3. Управління ризиками спрямоване на те, щоб навіть на межі кризи можливо було задіяти такі управлінські та фінансові механізми, які б дали змогу подолати наявні труднощі з найменшими для підприємства втратами.

На основі розглянутих наукових джерел можна виділити наступні основні методи управління ризиками, які схематично зображені на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Методи управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності

Висновки. Управління ризиком – складний і багатоваріантний комплекс управлінських заходів з метою зменшення чи компенсації збитків у процесі зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Управління економічними ризиками зовнішньоекономічної діяльності спрямовано на ідентифікацію, аналіз, регулювання ризику підприємства, що має місце при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

Виділяють наступні основні методи управління ризиками: страхування, хеджування, диверсифікація, прийняття ризику, зниження ризику і уникнення ризику, які сприяють вирішенню проблемних аспектів виникнення, попередження і усунення небезпек фінансово-економічного розвитку у процесі здійснення торговельно-економічних відносин з суб'єктами зовнішньої торгівлі.

Отже, управління економічними ризиками суб'єктів господарювання це система цілеспрямованого впливу на всі види ризику підприємства, які в своїй сукупності дозволяють уникнути, зменшити або мінімізувати негативні наслідки суб'єктивно-об'єктивного характеру

господарського середовища. Враховуючи, що ефективність механізму управління економічними ризиками підприємств залежить від цих складових, необхідно застосовувати специфічні підходи у процесі їх функціонування.

Список використаної літератури:

1. Балдин К.В. Управление рисками: / К.В. Балдин, С.Н. Воробьев. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 511 с.
2. Чернова Г.В. Практика управления рисками на уровне предприятия / Г.В.Чернова – СПб.: Ин-т страхования, 2000. – 170 с.
3. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навчальний посібник / Донець Л.І. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
4. Новый энциклопедический словарь. – М.: БРЭ, РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 1456 с.
5. Тэпман Л. Н. Риски в экономике: Учеб. пособие для студ. вузов / Под ред. В.А. Швандара. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 379 с.
6. Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків / С.М.Клименко, О.С.Дуброва – К.: КНЕУ, 2005. – 252 с.
7. Іванюта С.М. Антикризове управління / С.М.Іванюта – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
8. Фомичев А.Н. Риск-менеджмент: Учебное пособие, 2-е изд. / А.Н.Фомичев – М.: Издательско-торговая корпорация “Дашков и К⁰”, 2006. – 292 с.
9. Штефанич Д. Управління підприємницьким ризиком / Д.Штефанич, В.Паляниця, С.Попіна, О.Штефанич – Тернопіль: “Економічна думка”, 1999. – 224 с.
10. Кузьмін О.Є. Формування та функціонування управлінських систем на засадах урахування фактора ризику / О.Є.Кузьмін, Н.Ю.Подольчак // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 10. – С.128-142.
11. Хохлов Н.В. Управление риском / Н.В.Хохлов – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 239 с.
12. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: Навчальний посібник / Н.І.Машина – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
13. Вітлінський В.В. Економічний ризик та методи його вимірювання / В.В.Вітлінський, С.І.Наконечний, О.Д.Шарапов – К.: КНЕУ, 2000. – 54 с.
14. Ступаков В.С. Риск-менеджмент: Учеб. пособие. / В.С.Ступаков, Г.С.Токаренко – М.: Финансы и статистика, 2006. – 288 с.
15. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В.М.Гранатуров – М.: Изд-во «Дело и сервис», 1999. – 112 с.
16. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія та практика: Навч. посіб. / А.О.Старостіна, В.А.Кравченко – К.: ШЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2004. – 200 с.
17. Внешнеэкономическая деятельность предприятия / [Л.Е.Стровский и др.]; под ред. Л.Е.Стровского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. – 799 с.
18. Коломієць І.Ф. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства в процесі його інтернаціоналізації: монографія / І. Ф. Коломієць. – Львів: ІРД НАНУ, 2004. – 247 с.
19. Матвеев М.Є. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності / М.Є.Матвеев, І.І.Дідович – К.: ВД «Професіонал», 2008. – 192 с.
20. Бочарников В.П. Риски во внешнеэкономической деятельности предприятий [Текст] : монографія / В.П. Бочарников, С.М. Репецкий, К.В. Захаров и др. – К. : Консалтинговая фирма “ИНЭКС”, 1997. – 123 с.
21. Внешнеэкономическая деятельность [Текст] : монографія / Под ред. С.И. Кумок. – М. : АО “Московское Финансовое Объединение”, 1994. – 336 с.
22. Зверев А.В. Финансы внешнеэкономических связей [Текст] : монографія / А.В. Зверев. – М. : Международные отношения, 1990. – 192 с.
23. Черкасов В.В. Проблемы риска в управленческой деятельности : Монографія / В.В.Черкасов – М: “Рефл-бук”, 1999. – 288 с.
24. Лук'янова В.В. Економічний ризик. Навчальний посібник / В.В.Лук'янова, Т.В.Головач – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 462 с.
25. Янковский Н.А. Повышение эффективности внешнеэкономической деятельности крупного производственного комплекса / Н.А.Янковский – Донецк: Донеччина, 2000. – 430 с.

Исследована сущность дефиниции “управление рисками предприятия”, определена специфика

формирования эффективной системы управления рисками предприятия.

Ключевые слова: управление, риск, предприятия.

The essence of definition of "management of enterprise risks" specification of an effective system of management of risk of the industry.

Keywords: governance, risk, enterprise.

Дата надходження до редакції:

Рецензент:

УДК 631.1.017(477)

ФОРМУВАННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ РОЗМІРІВ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В РІЗНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПРИ РІЗНИХ ЗОНАХ УКРАЇНИ

О. В. Гунченко, аспірант Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

В даній статті встановлено оптимальні розміри сільськогосподарських підприємств з різними видами спеціалізації за критерієм товарної продукції та прибутку в природно-кліматичних зонах України

Ключові слова: оптимальні розміри, сільськогосподарські підприємства, природно-кліматичні зони

Постановка проблеми. Однією із проблем, що постає перед будь-яким державою, є проблема ефективності. Ще на початковому рівні розвитку людство ставило собі за мету виконати свою роботу швидше, краще і дешевше, намагаючись при цьому економно витратити свої зусилля на досягнення поставленої мети. Такі спроби були направлені на підвищення результативності своєї праці, забезпечення зростання її ефективності. Під час формування багатогранного господарювання на основі впровадження різних організаційно-правових структур, що функціонують на засадах приватної власності, особливого значення набуває організація ефективного використання наявних земельних ресурсів як основного засобу виробництва в сільському господарстві [1].

Створення раціональної структури і розмірів виробництва є однією із основних умов ефективності функціонування підприємств у ринковому середовищі. Потреба реорганізації сільськогосподарських підприємств призвела до створення в Україні виробничо-господарських структур ринкового типу, конкурентоспроможність і успішність функціонування яких обумовлюється, зокрема, вибором оптимальної структури виробництва [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Одним із перших, хто багатогранно підійшов до проблеми оптимальності розмірів сільськогосподарських підприємств, був економіст, російський вчений О.В. Чаянов. У своїй роботі він зробив теоретико-методичні засади переваг великих сільськогосподарських підприємств над дрібними та запропонував свої підходи до визначення оптимальних розмірів сільгоспідприємств. Учений вважав, що велике господарство завжди буде мати більше переваг над дрібним господарством. О.В. Чаянов зробив висновок, що оптимальними за розмірами сільськогосподарських земель є такі господарства: при перелоговій системі – 2000 га,

при екстенсивному трипіллі – 800 га, при інтенсивному трипіллі – 500 га, при плодозміні – 200 га [1].

В основному, О.В. Чаянов та М.Д. Кондратьєв вважали, що розвиток сільського господарства, інтенсифікація та ефективність використання виробництва можливі за рахунок кооперованих селянських господарств. Вони запропонували утворити великі сільськогосподарські підприємства не шляхом колективізації та націоналізації землі, а шляхом вертикальної інтеграції, і лише в кооперативних формах.

Проблемам спеціалізації, оптимальних розмірів та концентрації сільського господарства та його розміщення по природно-кліматичним зонам СРСР були присвячені праці: П.Ф. Веденічева [4], К.Г. Луговського [5], К.П. Оболенського [6], Г.Г. Котова [7], С.Г. Колесніва [8], О.М. Онищенко [9], та багатьох інших.

В XXI - столітті у вітчизняній науці великий внесок у вивчення проблем оптимальності розмірів сільськогосподарських підприємств, внесли В.Г. Андрійчук [10], П.К. Канінський [11], А.В. Македонський [12], В.Я. Месель-Веселяк [13], П.Т. Саблук [14], А.Я. Сохнич [15], А.М. Третяк [16] та багато інших.

В наші дні найбільш широко, змістовно, інформаційно та всесторонньо визначив оптимальність раціональних розмірів підприємств А.О. Гуторов, в своїй роботі «Формування раціональних розмірів сільськогосподарських підприємств» [17]. Але питанням оптимальних розмірів природно-кліматичних зон України з різними видами спеціалізації на даний час не розглядалися.

Формування цілей статті. Встановити оптимальні розміри сільськогосподарських підприємств з різними видами спеціалізації за критерієм товарної продукції та прибутку в природно-кліматичних зонах України.